

Latvijas Kultūras akadēmija
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

MARTINA HEKMANS LUGAS „DAS WUNDERVOLLE ZWISCHENDING”
TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ

Bakalaura darbs

Autors:

Akadēmiskās bakalaura studiju programmas “Mākslas”

Starpkultūru sakari Latvija – Vācija apakšprogrammas

4. kursa students Mikus Ozols

(ID Nr. 20101611)

Darba vadītāja:

Lekt., Mg. philol. Laila Niedre

Rīga

2014

SATURS

IEVADS	3
1. MARTINS HEKMANSS. BIOGRĀFIJA UN DAIĻRADE.....	5
2. TULKOŠANAS PROBLEMĀTIKA	7
2.1. Dramaturģijas tulkošanas specifika.....	7
2.2. Lugas „Das wundervolle Zwischending” analīze	8
2.2.1. Teksta ārējie faktori.....	9
2.2.2. Teksta iekšējie faktori	10
2.2.3. Teksta iedarbība	12
2.3. Lugas „Das wundervolle Zwischending” tulkošanas problēmvietas	12
3. LUGAS „DAS WUNDERVOLLE ZWISCHENDING” TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ.....	17
NOBEIGUMS	18
KOPSAVILKUMS	19
AVOTU UN IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS.....	20
SUMMARY	22
ANNOTATION.....	23
PIELIKUMS	24
Martin Heckmanns „Das wundervolle Zwischending”	24

IEVADS

Bakalaura darba nosaukums un tēma ir „Martina Hekmansa lugas „*Das wundervolle Zwischending*” tulkojums latviešu valodā. Bakalaura darba mērķis ir kvalitatīvs šīs lugas tulkojums latviešu valodā. Lugu vācu valodā sarakstījis 1971.gadā dzimušais vācu rakstnieks un dramaturgs Martins Hekmanss (*Martin Heckmanns*). Hekmanss ir viens no vairāk uzvestajiem laikmetīgajiem dramaturgiem Vācijā, un viņš ir atzīts arī par vienu no labākajiem jaunās paaudzes dramaturgiem. Luga pirmo reizi uzvesta 2005.gada 10. februārī Hannoverē.¹

Ar tulkošanu cilvēki ir nodarbojušies jau no cilvēces pirmsākumiem, tomēr interesants ir fakts, ka tikai Renesanses laikā vācu teologs un profesors Mārtiņš Luters (*Martin Luther*, 1483.-1546.g.) izsaka viedokli, ka tulkam ir jātulko tā, kā tiek runāts attiecīgajā mērķa valodā, nevis kā nosaka avota valoda. Turklāt Lutera laikabiedrs Roterdamas Erasmus (*Desiderius Erasmus Roterodamus*, 1469.-1536.g) saka, ka attiecībā uz tulkošanu svarīga ir teksta filoloģiski-vēsturiskā analīze. Tulkam un tulkotājam ir jāiedziļinās un jāanalizē teksts, ko viņš tulko. 19.gs izcilais vācu literāts un romantiķis Gēte (*Johann Wolfgang von Goethe*, 1749.-1832.g.) uzskatīja, ka tulkotājam jācenšas izprast svešās kultūras un valodu zīmes, tādējādi panākot pilnīgu vienotību ar oriģinālo tekstu. Interlineārais tulkojums ļauj tulkotāja darbam būt nevis vairs tikai tiltam, kas savieno lasītāju ar oriģinālu, bet gan jau pilnīgai pieejai oriģinālam.² Tulkošanas attīstība ir kā centiens veidot jaunu Bābeli. Tulkošanai ir jāveicina sapratne starp kultūrām un valodu sistēmām.

Lai sasniegtu darbā noteikto mērķi, autors ir izvirzījis šādus uzdevumus:

1. Iepazīties ar pieejamajām tulkošanas zinātnes teorijām, veicinot izpratni par tulkošanas procesu;
2. Veikt lugas „*Das wundervolle Zwischending*” analīzi;
3. Sniegt pilnvērtīgu lugas tulkojumu latviešu valodā.

Darbs sastāv no trim daļām un trim apakšnodaļām. Pirmajā daļā tiek iepazīstināts ar lugas autoru Martinu Hekmansu un viņa daiļradi. Otrajā daļā tiek pievērsta uzmanība tulkošanas problemātikai. Šeit tiek sniegts ieskats tulkošanas teorijā, sniegta lugas „*Das wundervolle Zwischending*” analīze, kā arī iepriekšminētās lugas tulkošanas problēmvieta izklāsts. Trešajā daļā autors veic jaunrades darbu, veidojot lugas tulkojumu latviešu valodā.

¹ Millere, Katrina Betina. *Martin Heckmanns*. In: SPECTACULUM 76. Sechs moderne Theaterstuecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2005.;

² Černy Lothar. *Zwischen den Zeichen: Zur Geschichte der Übersetzungstheorie*. In: Übersetzen und Dolmetschen. Eine Orientierungshilfe; Joanna Best, Sylvia Kalina (Hrsg.); A. Francke Verlag, Tübingen und Basel; 2002., 12.lpp.

Tulkošanas process ietvēra vairākus posmus. Vispirms tiek apskatītas attiecīgas teorijas, kā arī informācija par Martinu Hekmansu un viņa daiļradi no dažādām interneta vietnēm. Pēc tam luga tiek vairākkārt izlasīta un izanalizēta. Ir jāsaprot, ko autors ir gribējis pateikt ar šo lugu. Nākamais posms ir virspusēji veikts tulkojums, lai noskaidrotu attiecīgā valodu pāra (vācu-latviešu) problēmvietas. Visbeidzot, izanalizējot problēmvietas, autors sniedz pilnvērtīgu tulkojumu.

Savukārt galvenā bakalaura darba tapšanā izmantotā teorētiskā literatūra par tulkošanu un translatoģiju ietver:

- Andreja Veisberga (*Dr.habil.philol.*; dzimis 1960.gadā, ir latviešu valodnieks, tulks, tulkotājs un pasniedzējs) rakstu *Tulkojumvaloda* no rakstu krājuma *Latviešu valoda*.
- Vācu translatoģes Kristianes Nordas (*Christiane Nord*) grāmatu *Fertigkeit Übersetzen*. Bakalaura darbā izmantots šajā grāmatā aprakstītais teksta analīzes modelis.
- Citi teorētiskie darbi, kā Sjūzenas Basnetas (*Susan Bassnett*) *Translation studies*; Marijas Kriztofiakas (*Maria Krzysztofiak*) *Einführung in die Übersetzungskultur*; Vernera Kolera (*Werner Koller*) *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Šie darbi izmantoti, lai gūtu ieskatu tulkošanas metodēs, uzzinātu, kas ir tulkošana, cik dažādas ir definīcijas par to, kas būtu jāņem vērā, tulkojot lugas, kā arī ar kādām problēmām tulkotājam nākas saskarties.

Darba galvenā metode ir teksta interpretācija un analīze. Tiek iepazītas dažādas teorijas par tulkošanas procesu un analizēta luga, pēc translatoģes Kristines Nordas teksta analīzes modeļa. Visi darbā atrodami citāti no vācu un angļu valodas ir autora tulkoti.

Šis darbs var tikt izmantots, lai veicinātu tulkošanas procesa izpratni un iepazīstinātu ar vācu dramaturga veikumu. Lugas tēma un problēma, ko tā risina, kā arī tās izpildījums darba autoram liekas ļoti aktuāls, ņemot vērā alternatīvo teātru izplatību pēdējo gadu laikā. Šī darba beigās iegūtais tulkojums varētu tik izmantots lugas uzvešanai, piemēram, kāda mākslas festivāla ietvaros.

1. MARTINS HEKMANSS. BIOGRĀFIJA UN DAIĻRADE.

Martins Hekmans ir vācu rakstnieks un dramaturgs, dzimis 1971.gada 19.oktobrī Menhengladbahā (Mönchengladbach). Martins Hekmans ir studējis filozofiju, moderno vēsturi un salīdzinošo literatūru. Viņš arī ir publicējis īsos stāstus dažādās antoloģijās un žurnālos (piemēram, „*Der Altag*”, „*scheeg*”). Studiju laikā viņš kļuva par literatūras žurnāla „*context*” redaktoru.³ Martins Hekmans kļuva pazīstams dramaturgs ar tādām lugām kā „*Schieß doch, Kaufhaus!*” (pirmizrāde: Drēzdenes Valsts teātrī 2002. gadā), „*Das wundervolle Zwischending*” (pirmizrāde: Hannoveres valsts teātrī 2005.gadā), „*Wörter und Körper*” (pirmizrāde: Štutgartes valsts teātrī 2007.gadā) un „*Kommt ein Mann zur Welt*” (pirmizrāde: Diseldorfas teātrī 2007.gadā). 2002.gadā pēc veiktās kritiķu aptaujas laikraksts „*Theater Heute*” nodēvē Hekmansu par gada labāko jaunās paaudzes dramaturgu. Bez šī titula Martins Hekmans ar saviem darbiem ir ieguvis vēl sešas atzinības un apbalvojumus, piemēram, viņš ir divas reizes pēc kārtas ieguvis publikas simpātiju balvu Mīlheimeras teātra dienu ietvaros (2003. un 2004.gadā), kā arī 2008.gadā Krēfeldes pilsēta piešķīra Hekmansam Lejas Saksijas literatūras balvu. Kopš 2009. gada Hekmans ir galvenais dramaturgs Drēzdenes valsts teātrī.⁴

Martina Hekmansa darbos bieži parādās tēma par to, kā bezdarbs ietekmē cilvēku vērtību sistēmu. Lai kompensētu darbā esošo izpausmes iespēju trūkumu, subjektam rodas vēlme meklēt vietas, kur varētu sevi pierādīt, kā radošu cilvēku. Šī tēma varbūt nav lugās izvirzīta priekšplānā, bet bieži tā ir tā, kas virza lugas darbību uz priekšu.

Valoda Hekmansa darbos izpaužas darbībā. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka Hekmans bieži personīgi piedalījies mēģinājumos un kopā ar aktieriem tekstu ir pilnveidojis, ļaujot teksta refleksijas atspoguļojumu padarīt daudz nobriedušāku un skatītājam uztveramāku. Uz papīra viņa rakstītie monologi un ainas izskatās kā šauras vārdu kolonas, reti kad valoda ir tekoša. Lugās esošā dukta (producēts, ne vienradīts teksts) klātbūtne uz skatuves pārsteidzošā kārtā sniedz daudz iespēju izpausties. Vārdu pa vārdam var tikt pilnībā apgriezta iepriekšējā teikuma jēga. Viņa darbu gaita skatītājam/lasītājam reizē rada noteiktas attīstības un secības sajūtu, un tajā pašā laikā atstāj vietu mainīgumam un neparedzamajam.

³ *Martin Heckmanns*. Gētes institūta mājaslapa. Pieejams:
<http://www.goethe.de/kue/the/nds/nds/aut/hec/enindex.htm>

⁴ *The Stückemarkt jury 2011*. Berliner Festspiel mājaslapa. Pieejams:
http://archiv2.berlinerfestspiele.de/en/archiv/festivals2011/03theatertreffen11/tt11_stueckemarkt/tt11_stueckemarkt_jury/tt11_stueckemarkt_jury.php

Tēli Hekmansa darbos ir pakļauti valodai, sākot ar sabiedrības noteikto valodas lietojumu un beidzot ar nespēju runāt brīžos, kad tēlam gribas pabūt vienam ar sevi. Viņi nespēj izvairīties no savu sajūtu un attiecību pārveidošanas efektīvi mērāmās lietās. Hekmansa darbi var būt pārpildīti gan ar klusuma brīžiem un aprautām runām kā, piemēram, lugā „*Finnisch oder Ich möchte Dich vielleicht berühren*”, vai arī tieši pretēji ar vārdu pārpilnību, piemēram, lugā „*Schieß doch, Kaufhaus!*”. Hekmansa tēlos spēcīgi parādās runas kontrole un sevis novērojums. Tēli ir zaudējuši uzticību sev un iespējamībai saskatīt jebkādu patiesīgumu šajā valodas matricā.

Lugas „*Das wundervolle Zwishending*”, „*Anrufung des Herrn*” un „*Schieß doch, Kaufhaus!*” vieno atsevišķu personu individualizācija, un kā to ietekmē atsacīšanās no sociālās piederības vai tādi procesi kā, piemēram, globalizācija. Hekmans savos darbos neparāda vienu nostāju, viņš vairāk cenšas parādīt, kā tiek ietekmēta indivīda pašapziņa un pašizpaušme. No pašiem valodas dziļumiem viņš vēlas izprast, kā cilvēki cenšas sevi aizstāvēt pret sabiedrības ietekmi uz indivīda paštēlu.⁵

Luga „*Das wundervolle Zwishending*” stāsta par kādu pāri, kas pēc septiņu gadu kopdzīves ieslīguši rutīnā. Visas kaujas izcīnīta un visas spēlītes izspēlētas, tomēr kā pēdējo cerību asniņu pāris izdomā nofilmēt filmu par mīlestību, ko viņi kopīgi ir piedzīvojuši. Lugā tiek apspēlēta mīlestības un kopīgas vēstures problemātika. Kas īsti ir mīlestība? Ko cilvēks ir gatavs darīt tās dēļ?

⁵ Millere, Katrina Betina. *Martin Heckmanns*. In: SPECTACULUM 76. Sechs moderne Theaterstuecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2005.

2. TULKOŠANAS PROBLEMĀTIKA

2.1. Dramaturģijas tulkošanas specifika

Šajā apakšnodaļā tiks apskatīta tulkošanas teorija ar uzsvāru uz dramaturģijas tekstu tulkošanu, ņemot vērā, ka galvenais šī bakalaura darba mērķis ir iegūt pilnvērtīgu lugas tulkojumu.

Saskaņā ar poļu literatūrzinātnieci Mariju Kriztofiaku (*Maria Krzysztofiak*) mediālie teksti fenomenoloģiskajā ziņā nav uzskatāmi par autonomiem literatūras darbiem. Tie ir darbi, kuru uzdevums ir veidot vienotu struktūru starp valodu, attēlu, skaņu un ekspozīciju. Plašākā kontekstā runājot, intermedijāla tulkojuma veidošanai ir nepieciešama padziļināta korelācijas izpēte, kas veidojas starp tekstu un attēlu. Tiek uzskatīts, ka tulkošanas līmenī ir jāpieņem tādi lēmumi, kas pēc iespējas precīzāk spētu attēlot mediālā produkta pasaules redzējumu.⁶

Tulkot drāmas tekstus, ir jāpievērš liela uzmanība tam, ka liela daļa lugu, kas ir valodiski un teatrāli eksperimentāli veidotas, balstās tieši uz valodas un skatuves likumu pārkāpšanu. Tas, kas ir atļauts dramaturgam, tulkotājam sagādā lielas tulkojamības problēmas. Tulkotājam nekas cits neatliek, kā pārnest mērķa valodā oriģinālā tekstā iekļautos radošos autora brīvsoļus. Turklāt gadījumā, kad tulkojums ir sanācis valodiski nesaprotams, bieži tiek vainots tulkotājs, nevis pats lugas autors. Piemēram, romānists Rainers Kolmajers uzskata, ka lugu tulkošana ir liels retorisks izaicinājums.⁷

Tomēr šveiciešu izcelsmes vācu valodniecības profesors Bergenes universitātē (Norvēģija) Verners Kollers (*Werner Koller*; *1942.) savā grāmatā *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* runā par normu paplašinošiem jeb inovatīva rakstura literārajiem darbiem, kuros inovācijām pakļauti var būt gan tēma, gan darba mikro un makro uzbūve, gan teksta funkcija un interpretācijas iespējas, kā arī valodas stilistika. Šāda veida tekstu tulkošanu varētu pat dēvēt par radošo procesu, par valodas veidojošu procesu, jo no tulkotāja tiek prasītas augstas valodas stilistikas un interpretācijas spējas. Brīžos, kad mērķa valodas normas īsti nepakļaujas inovācijām, kādām ir pakļauta avotvaloda, var rasties situācija, ka tulkotais teksts ir saprotamāks par oriģinālu.⁸

⁶ Krzysztofiak Maria. *Einführung in die Übersetzungskultur*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2013. 151. lpp.;

⁷ Krzysztofiak Maria. 2013. 153-156.lpp.

⁸ Werner Koller, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Quelle+Meyer, Wiebelsheim, 2004., 122.-123..lpp;

Runājot par normām, tad, atsaucoties uz Andreja Veisberga rakstu *Tulkojumvaloda* grāmatā *Latviešu valoda*, var teikt, ka latviešu tulkojumvalodā nav noteiktu normu, kas atšķirtos no rakstu valodas kopējām normām. Tulkojumos uz latviešu valodu dominē lojālā tulkojuma metode, kas pieļauj zināmu svešuma pieskaņu, protams, dažkārt tiek izmantota arī brīvās lokalizācijas metode, kas nosaka avotkultūras elementu asimilāciju mērķa kultūrā. Vienīgais izņēmums ir latviešu valodas teksta norma attiecībā uz rupjību atveidi, kas nosaka rupjību un eksplicītas seksuālas valodas mīkstināšanu.⁹

Savukārt tulkošanas teorētiķe Sjūzena Basneta uzskata, ka dramatiskie teksti ir lasāmi savādāk nekā, piemēram, prozas darbi. Tos lasa drīzāk kā nepabeigtu, nevis kā pilnībā noslēgtu vienību, jo pilnīgs teksta potenciāls var tikt realizēts tikai iestudējumā – tieši šajā brīdī tulkotājs sastopas ar galveno problēmu: tulkot to vienīgi kā literāru tekstu vai mēģināt iztulkot arī kā funkciju, aplūkojot teātra kontekstā.¹⁰

Tulkotājam ir jāņem vērā, ka lugu teksti ir rakstīti, lai tos izrunātu, tādēļ tie sevī ietver paralingvistiskās sistēmas, kurās liela nozīme ir balss tembram, intonācijai, runas ātrumam un akcentam. Lugas ietver sevī arī remarkas, kas nosaka tēlu kustību un rīcību. Kā jau visiem teksta veidiem, drāmas teksta tulkošanā ļoti svarīgi ir izprast teksta funkciju. Lugu tulkotājam kā galveno teksta funkciju vajadzētu pieņemt tā iestudējamību un teksta attiecību veidošanu ar skatītājiem.¹¹

2.2. Lugas „Das wundervolle Zwischending” analīze

Šajā apakšnodaļā tiks apskatīts vācu tulkošanas teorētiķes Kristianes Nordas teksta analīzes modelis, pēc kā veikta Martina Hekmansa lugas „*Das wundervolle Zwischending*” analīze.

Kristianes Nordas izveidotais teksta analīzes modelis balstās uz tulkojamo tekstu un ietver divu teksta faktoru – ārējo un iekšējo – analīzi. Analīzes pamatā ir vairāki t.s. K-jautājumi, uz kuriem teksta analīzes procesā būtu jārod atbildes, lai pilnībā izprastu tulkojamo tekstu. Teksta ārējie faktori ietver šādus jautājumus: *Kas ir teksta autors? Kādam nolūkam? Kam? Kādā veidā? Kur? Kad? Kāpēc? Kāda ir funkcija?* Teksta iekšējie faktori savukārt ietver šādus

⁹ Veisbergs Andrejs. *Tulkojumvaloda*. No: *Latviešu valoda*, red. prof. Andrejs Veisbergs, LU Akadēmiskais apgāds, Rīga, 2013., 375.lpp.;

¹⁰ Bassnett Susan. *Translation Studies*. 3rd ed. London, New York: Routledge. 2002. 119.lpp.;

¹¹ Bassnett Susan. 2002. 130.lpp.

jautājumus: *Par ko? Kas? Kas nē? Kādā secībā? Ar kādiem neverbāliem elementiem? Ar kādiem vārdiem? Kādos teikumos? Kādā tonī?* Apvienojot ārējos un iekšējos faktorus, būtu jārod atbilde uz jautājumu *Kāda ir teksta iedarbība?*¹² Aplūkojot tuvāk abu faktoru jautājumus, var secināt, ka ārējie faktori ir viss, ko par tekstu var uzzināt pirms tā izlasīšanas, respektīvi, kas ir teksta autors, paredzētais saņēmējs/lasītājs, teksta sarakstīšanas vide, laiks, vieta, nolūks, kā arī to, kāda ir teksta funkcija. Turpretī informāciju par iekšējiem faktoriem var iegūt pēc teksta izlasīšanas, analizējot teksta saturu, sintaksi, leksiku, kompozīciju utt.

Turpmākajā šīs nodaļas tekstā veikta lugas teksta ārējo un iekšējo faktoru analīze, kas var palīdzēt pieņemt lēmumus tulkošanas procesā. Tulkošanas problemātika un tulkošanas procesā pieņemtie lēmumi uzskatāmu piemēru veidā atspoguļoti bakalaura darba 2.3. nodaļā.

2.2.1. Teksta ārējie faktori

Šajā apakšnodaļā tiks rastas atbildes uz astoņiem teksta ārējo faktoru jautājumiem.

Kas ir teksta autors? Lugas „*Das wundervolle Zwischending*” autors ir vācu rakstnieks un dramaturgs Martins Hekmans (dzimis 1971.gadā) (skat. bakalaura darba 1. nodaļā).

Kādam nolūkam? Ar šo jautājumu tiek saprasts autora mērķis, nolūks, kādēļ viņš šo darbu sarakstīja. Martina Hekmansa nolūks, rakstot šo darbu, bija uzvest to kā izrādi pēc tā pabeigšanas. Lugas autors vēlējies raisīt skatītājos pārdomas par mīlestību, par darba nozīmi cilvēka dzīvē un par indivīda un sabiedrības savstarpējām attiecībām.

Kam? Ar šo jautājumu tiek saprasts adresāts, kam ir veltīts analizējamais teksts. „*Das wundervolle Zwischending*” ir veltīta teātra apmeklētājam. Cilvēkiem, kam patīk nedaudz komiskas, tomēr filozofiski izaicinošas izrādes.

Kādā veidā? Ar šo jautājumu tiek saprasts medijs, ar kādiem līdzekļiem tiek pārnesta informācija. Šajā gadījumā teksta autors Martins Hekmans par informācijas nesēju ir izvēlējis lugu. Luga ir mutiski izpaužams teksts, tādēļ atšķirībā no tikai lasāma teksta, tai ir savi nosacījumi. Piemēram, valodai jābūt plūstošai, viegli izrunājamai, teikumu konstrukcijas nedrīkst būt pārāk sarežģītas.

Kur? Ar šo jautājumu var saprast gan vietu, kurā darbs tika sarakstīts, gan arī kultūru, kurā darbs tiek lasīts. Darbs ir sarakstīts, autoram esot Vācijā. Lugā esošās reālijas un sižets arī

¹² Nord Christiane. *Fertigkeit Übersetzen*. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2010. 74. lpp.

norāda uz vācu kultūru, piemēram, lielveikals „Real” vai arī sociālo pabalstu sistēma, kas tiek apspēlēta lugā.

Kad? Šeit tiek jautāts pēc laika, kurā darbs tika sarakstīts, saņemts. Ar rakstiskiem darbiem teksta sarakstīšanas un saņemšanas ne vienmēr laiki sakrīt, un tikai ļoti retos gadījumos tulkojums sakrīt ar oriģinālā darba izdošanu. Luga pirmo reizi uzvesta 2005.gada 10. februārī Hannoverē. Kas ir neilgi pēc Vācijā notikušās bezdarbnieku pabalsta reformas, sauktu HARTZ IV¹³. Lugas sižets arī risinās ap divu bezdarbnieku/mākslinieku kopdzīvi.

Kāpēc? jeb kāds ir komunikatīvais iemesls, kādēļ teksts ir sarakstīts? Kristiane Norda min šādu piemēru – teksts, kas paredzēts bērnu viesu sveikšanai, tulkojams citādi, nekā teksts, kas domāts kāzu viesu sveikšanai.¹⁴ Analizējamais darbs ir luga, kas sarakstīta lasīšanai un iestudēšanai. Lugas autora sociopolitisko uzskatu aktualitāte tulkojuma veikšanas laikā neietekmē tulkošanas procesu.

Kāda ir funkcija? Teksta funkciju nenosaka pats teksts, bet gan tas, kādu funkciju tam piešķir lasītājs. Radot tekstu, autoram parasti ir noteikts nodoms. Ņemot vērā šo nodomu, autors rada savu tekstu (izvēloties atbilstošus stilistiskus paņēmienus, tematu utt.), tāpēc viņam ir liela ietekme uz teksta funkciju. Balstoties uz Basnetas teoriju, galvenā lugas funkcija ir iestudējamība un teksta attiecību veidošana ar skatītājiem. Šī darba funkcija nav radīt bezjēdzīgu un nesakarīgu produktu, tas būtu jāņem vērā arī tulkotājam veicot tulkojumu.

2.2.2. Teksta iekšējie faktori

Šajā apakšnodaļā tiks rastas atbildes uz astoņiem teksta iekšējo faktoru jautājumiem.

Par ko tekstā tiek rakstīts jeb kāda ir darba tēma? Luga stāta par kādu pāri, kas pēc septiņu gadu kopdzīves ieslīguši rutīnā. Viņi izdomā nofilmēt filmu par mīlestību, ko viņi kopīgi ir piedzīvojuši. Lugā tiek apspēlēta mīlestības un kopīgas vēstures problemātika. Lugā tiek apskatītas sekas, ko rada sabiedrības polarizācija amatos. Kā cilvēku definē darbs. Lai gan mīlestība ir galvenā lugas tēma, darba un bezdarba tēma ir šīs lugas sižeta virzītājspēks.¹⁵

¹³ HARTZ IV ir Vācijas pabalstu sistēmas papildinājums, pieņemts 2005.gada 1.janvārī. Papildinājumi ietver sevī finansiālu atbalstu dzīvokļa īrei, un veselības aprūpei. Pāri var saņemt papildu finansējumu par partneri un arī katru bērnu;

¹⁴ Nord Christiane. *Fertigkeit Übersetzen*. 2010. 77. lpp

¹⁵ Millere, Katrina Betina. *Martin Heckmanns*. In: SPECTACULUM 76. Sechs moderne Theaterstuecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2005. 264.

Kas? Šis jautājums apskata informāciju, kas tiek darbā dota, lai izprastu tā tēmu. Šī luga ir diezgan pateicīga, jo tās varoņi veido mākslas filmu par sevi. Skatītājs uzzina daudz informācijas par pāri, toties jāatzīst, ka informācijas iegūšana notiek interesantā veidā, t.i. tiek parādīta aina, kas sākotnēji skatītājam var likties līdz galam neizprotama, bet tad nākamajā ainā abi varoņi atklāj, ka tā bija daļa no filmas, vēstures. Lasītājam arī tiek dots galvenā tēla Johana uzvārds, kā arī anonīmais ierēdnis arī tiek pie vārda, tā paužot to, ka viņš nav tikai sociālais darbinieks, robots kas pilda pilnvaras, bet gan arī parasts cilvēks. Mēs uzzinām, ka darbība norisinās sociālajā dzīvoklī, ziemas periodā.

Kas nē? Šis jautājums ir ļoti svarīgs tulkošanas procesā. Tas liek tulkotājam izprast visu to informāciju, kas netiek tekstā tiešā veidā izteikta. Atklāt aplēptās alūzijas un reminiscences. Šajā gadījumā, skatītājam netiek tieši pateikts par Hartz IV reformu, tomēr lugā daudz tiek runāts par pabalsta saņemšanu, un lugas tēls Ierēdnis arī min, ka ir pieņemti jauni likumi, saistībā ar pabalstu piešķiršanu.

Kādā secībā? Jautājums attiecas uz teksta makrostruktūru, respektīvi, to, kā stāstījums veidots. Lugā darbojas trīs tēli: Johans, Anna, ierēdnis. Darbība ir sadalīta 7 nodaļās jeb dienās un 31 ainā.

Ar kādiem neverbāliem elementiem? Lugā ir atrodamas remarkas, kas norāda, kad tēls ietur pauzi, pieceļas, kur tēli atrodas ainas laikā, kā apkārējā vide iedarbojas uz tēliem, piemēram, ar gaismu efektiem.

Ar kādiem vārdiem? Šis jautājums attiecas uz leksiku un stilistiku, kas tiek izmantotas darbā. Lugas valoda ir raksturīga mutvārdu komunikācijai un tā ir koncentrēta, tēli neizplūst garos teikumos. Lugā ir jūtama dukta esamība (producēts, nevienradīts teksts), kas dod iespēju radīt uz skatuves situāciju, kur, vārdu liekot pie vārda, tēli katru reizi nonāk tādās kā krustcelēs un katrs nākamais vārds var pilnībā mainīt iepriekšējā vārda sniegto jēgu. Šis aspekts diezgan apgrūtina tulkotāja darbu, jo pieprasa lielas koncentrēšanās un analītiskās spējas. Turklāt lugas darbība ietver sevī filmas veidošanas procesu, kas arī var sagādāt tulkotājam grūtības, ņemot vērā, ka katrs tēls jebkurā laikā var tēlot cita tēla lomu. Lugā ir satopami arī filmu nozarei raksturīgi vārdi, piemēram, prožektora gaisma, tuvplāns, nerediģēta filma u.c. Arī tēlam *Ierēdnis* ir specifisks runāšanas veids. Viņš izmanto pieklājības formas atbilstoši vācu valodas gramatikas normām. Šis fakts ņemts vērā, veicot tulkojumu, un tas ir pārņemts latviešu valodā, ievērojot latviešu valodas gramatikas normas. Arī viņa leksika ir diezgan formāla, stils ir sauss un tiešs. Piemēram, 5.dienas ainā „Atkal ierēdnis” viņš izsakās šādi: „*Jauns likums. Es to neizdomāju. Man tas nozīmē vairāk darba. Jums tas nozīmē: pāri bez bērniem var samazināt iemaksu apmēru, veicot sabiedrībai lietderīgu darbu aprūpes nozarē.*”

Kādos teikumos? Šis jautājums attiecas uz teksta sintaksi. Martins Hekmanss šajā lugā izvairās no vācu gramatikai ierastās interpunkcijas lietojuma. Bakalaura darba autors, to ņemot vērā, ir spiests saglabāt lugas autora stilistiku un daļēji atteikties no latviešu valodai raksturīgās interpunkcijas. Interessants ir fakts, ka visā lugā ir tikai viena izsaukuma zīme.

Kādā tonī? Šeit nav jāsaprot tikai muzikalitāte, bet arī teksta noskaņa, piemēram, vai tekstā ir jūtama ironija, vai arī kādas emocijas parādās tekstā. Lai labāk izprastu lugas skanējumu tika noklausīts 2010. gadā Vīnes akadēmijas teātrī uzvestās lugas (režisors Florians Hekšpils) audio ieraksts¹⁶. Lugā parādās vairākas dziesmas. Ieraksts parāda, ka dziesmas pauž amatieriskumu, tām nav melodiskuma, tās ir vairāk deklamējošas. Ar šādu amatieriskuma pieeju lugā jūtama arī komiskuma klātbūtne.

2.2.3. Teksta iedarbība

Teksta iedarbību uz teksta saņēmēju var izprast, apvienojot visus iepriekšminētos faktorus. Šī luga uz lasītāju/ skatītāju iedarbojas pozitīvi. Lai gan tēmas, kas tiek aplūkotas, ir nopietnas un filozofiska rakstura, veids, kā tās tiek reflektētas, rada vieglu un dažviet pat komisku gaisotni. Šis darbs nepretendē uz neko ekstremāli pārsteidzošu, jo šī luga ir savā veidā atsaucē uz amerikāņu dramaturga Edvarda Olbija skandalozo lugu "Kam no Vulfa kundzes bail".¹⁷ Skatītājs, redzot šo lugu, noteikti labi pavadīs laiku. Kā jau tika minēts iepriekš, lugas funkcija ir tās iestudējamība un komunicēšana ar skatītāju, bakalaura darba autors var apgalvot, ka Martins Hekmanss ir sasniedzis savu mērķi un izveidojis interesantu mākslas darbu, kam piemīt filozofisks, bet tajā pašā laikā izklaidējošs vēstījums.

2.3. Lugas „Das wundervolle Zwischending” tulkošanas problēmvietas

Šajā apakšnodaļā tiks apskatītas problēmvietas, kas sagādāja darba autoram grūtības tulkošanas procesā.

¹⁶ 2. Lugas *Das wundervolle Zwischending* 2010.gadā Vīnes akadēmiskajā teātrī uzveduma audioieraksts. Pieejams: <http://www.mediathek.at/atom/168678C2-23C-00041-00000724-1685F336/>

¹⁷ Millere, Katrina Betina. 2005. 264.lpp

Pati pirmā problēma, ar ko nācās saskarties, bija lugas virsraksts. Problēmas sagādā tieši vārda „*Zwischending*” iztulkošana, jo vācu – latviešu vārdnīca nesniedz šī vārda tulkojumu.¹⁸ Katrīna Betina Millere runā par subjekta un objekta sinerģiju. *Zwischending* kā šī šaurā robeža starp subjektu un objektu, starp uzņemto un atdoto runu. Tas ir cilvēks, kas atrodas gan intravertā, gan ekstravertā stāvoklī vienlaicīgi. Arī lugā parādās vārds „*Zwischending*”. Ainā, kurā Anna ar Johanu diskutē par laika liecībām, kas būtu vai arī nebūtu jāiekļauj filmā:

Johans: Mēs esam satiksmes dalībnieki. Mēs esam pēcteči, mantinieki. Katoļi, mērķauditorija, civilpāris, īrnieki. Vai to visu vajadzētu iekļaut?

Anna: Jā. Labākajā gadījumā tam visam vajadzētu spēlēt kādu lomu. Tā ir filma par mums. Kā mēs dzīvojam. Un kas mūsos turpinās dzīvot. Svešā būtne, kas mēs arī esam.

Un tad seko vārds – „*das Zwischending*”. Šajā situācija tas atklājas kā indivīda visu vēstures svarīgāko elementu kopprodukts, cilvēka esība. Turklāt, izmantojot *Duden* vācu valodas skaidrojošo vārdnīcu¹⁹, tika atrasts sinonīms vārdam *Zwischending*, un tas ir vārds *Mittelding*. Šim vārdam tika atrasts arī tulkojums latviešu valodā, izmantojot vācu –latviešu valodas vārdnīcu. Viens no pieejamajiem tulkojumiem bija „Ne šis, ne tas“, izpētot lugas nosaukuma tulkojumus angļu valodā („*The Wonderful Thing Between*”²⁰ (brīnišķīgā lieta starpā) un „*The Wonderful Neither This Nor That*”²¹(brīnišķīgais ne šis, ne tas)), tika pieņemts lēmums, ka vārds *Zwischending* latviešu valodā tiks tulkots kā „ne šis, ne tas“.

Bez šī lugā ir arī citas problēmvietas. piemēram, lugā ievietotās četras dziesmas. Pirmā dziesma ir 1. dienas ainā ar nosaukumu „Apspriedē” – tā ir dziesma par franču skūpstu. Otrā dziesma ir 4. dienas ainā ar nosaukumu „Anna apgērbjas”, dziesmas nosaukums ir „Mans vārdu krājums”. Trešā dziesma ir 6. dienas ainā ar nosaukumu „Antagonists”, dziesmas nosaukums ir „Šausmīgā tu”. Ceturtā dziesma ir 7. dienas ainā ar nosaukumu „Beigas”, kuras nosaukums ir „Dziesma no nekā”. Darba autors attiecībā uz dziesmām ir izvēlējis tās neatdzejot, ņemot vērā, ka atdzejošanai ir vajadzīgas papildu prasmes. Gadījumā, ja luga tiek iestudēta, var tikt ņemts talkā profesionāls atdzejootājs. Šajos gadījumos galvenās atdzejošanas problēmas sagādāja atskaņu izveidošana saglabājot dzejoļa/ dziesmas jēgu. Piemēram, dziesmā „Mans Vārdu krājums” vācu valodā ir redzama vārdu spēle starp vārdiem „vārdu krājums” un „dārgum” (*Wortschatz* un *Schatz* respektīvi), kas latviešu valodā nav tulkojama. Dziesmas tulkojumā ir

¹⁸ *Vācu - latviešu vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība Avots. 2006.;

¹⁹ *Duden*. Vācu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: <http://www.duden.de/>

²⁰ *The Stückemarkt jury 2011*. Berliner Festspiel mājaslapa. Pieejams: http://archiv2.berlinerfestspiele.de/en/archiv/festivals2011/03theatertreffen11/tt11_stueckemarkt/tt11_stueckemarkt_jury/tt11_stueckemarkt_jury.php

²¹ *Martin Heckmanns/ Plays*. Gētes institūta mājaslapa. Pieejams: <http://www.goethe.de/kue/the/nds/nds/aut/hec/stu/enindex.htm>

atstātas oriģinālvalodā ar iztulkotu parindeni zem zemsvītras. Turklāt dziesmā „Šausmīgā tu” vietniekvārds „tu” tika pielāgots sieviešu dzimtei, ņemot vērā sižetu (Johans saraksta šo dziesmu Annai), toties vācu valodā tas ir vispārināts „tu”, kas latviešu valodā nav iespējams.

Runājot par vārdu spēlēm, lugā ir vieta, kur vārdi lietojumi gan nepārnestā, gan tiešā nozīmē. Piemēram, 2. dienas ainā ar nosaukumu „Nākotne”, kur Johans un Anna guļ gultā un domā par nākotni:

Johann: Stehen wir auf und wenn ja dann gegen was?

Anna: Sehen wir freunde oder sehen wir fern?

Saglabājot domu Johana teiktajā (par celšanos un sacelšanos, par celšanās mērķi), bakalaura darba autors sniedz šādu tulkojumu: „Vai mēs dzīvojam, un ja, jā, tad kam dēļ?” Saglabājot domu (par būšanu sabiedrībā, vai palikšanu vienatnē) Annas teikums tika iztulkots kā „Vai mēs ejam pie draugiem, vai mēs ejam atpakaļ pie miera?”, liekot arī uzsvāru, ka viņi vēl joprojām ir gultā.

Vēl viena problēmvieta ir fakts, ka lugas autors izmanto mutvārdu runai raksturīgu valodu. Tā piemēram, vācu valodā teikums „*Bitte sagt nicht*”, kur vārds *sagt* divu vārdu „sag” un „es” („saki” un „to” respektīvi) savienojums. Latviski šī vieta tika iztulkota, kā „Lūdzu nesaki to”, jo latviešu valodā šāda vārdu konfigurācija, kad darbības vārds tiek sapludināts ar lietvārdu, nav iespējama. Lai saglabātu autora stilu, tulkojot vietās tika izmantoti sarunvalodas vārdi, kā piemēram, vārds „*schick*” (eleganti, gaumīgi) tika iztulkots kā „šiki”; „*stimmt nicht*” iztulkots kā „neštimme” vārda „nesaskan” vietā; „*nur so*” iztulkots kā „tāpatās” vārda „tāpat” vietā.

Vēl viena problēma, ar kuru saskārās bakalaura darba autors, bija lugā esoši vārdi svešvalodā. Piemēram, jau pirmajā lapaspusē esošās divas rindiņās angļu valodā „Tell me, Anne, if its true/ I am I and you are you”, un 2. dienas ainā „Rekonstrukcija” teikums „*So happy together*”. Bakalaura darba autors izvēlējās sniegt tulkojumu zem zemsvītras, respektējot lugas autora vēlmi izmantot vārdus citā valodā, kas nav vācu. Var pieņemt, ka lugas mērķauditorija ir izglītoti cilvēki, kas saprot angļu valodu. Bez angļu valodas ir arī latīņu valoda, autors izvēlējās netulkot frāzi „*Post Coitum*” ņemot vērā, ka šī frāze nav specifiska vācu valodai.

Svarīga šīs lugas tulkošanas problemātika bija arī nedaudzās reālijas. Piemēram, vārds „*Milchschnittspot*” 4. dienas ainā „Anna apģērbjas” tika iztulkots kā „Kinder Delice reklāma”. *Milcschnitte* ir saldais ēdiena nosaukums Vācijā, kas Latvijā ir pazīstams ar nosaukumu „Kinder Delice” un vārds „der Spot” vāciski nozīmē „īss reklāmas raidījums”, ievērojot labskanību un nesarežģījot runu „Kinder Delice īss reklāmas raidījums” tika saīsināts un iegūts „Kinder Delice reklāma”. 5. dienas ainā „Telefons” un „Lielveikals” parādās vēl citas reālijas. Šīm gan Latvijā

ekvivalentu nevarēja atrast, toties ņemot vērā, ka tie ir uzņēmumu nosaukumi, šīs reālijas tika atstātās oriģinālajā versijā. „*Das Real*” tika iztulkots kā „veikals *Real*”. „*McKane*” un „*Leroy*” tika atstāti tādi, kādi viņi ir, toties pārtikas produkts „*Wopperknopper*” tika atveidots kā „*Voperknoppers*”, ņemot vērā vācu valodas īpašvārdu atveides principus.²²

Tālāk tiks apskatīta atsevišķu vārdu un frāžu (kas ietver sevī gan vienkāršus teikumus, gan frazeoloģiskus teicienus) tulkojamības problemātiku. Piemēram, 2. Dienas ainā „*Priekšvēsture*” Anna saka šādu frāzi „*Dass ich irgendwann nicht mehr in Frage komme.*” Vācu-latviešu vārdnīca frāzei „*das kommt nicht in Frage*” dod šādu tulkojumu: „par to nevar būt ne runas”²³, šajā gadījumā Annu māc bažas, ka ar laiku viņa kļūtu mazsvarīga, tādēļ autors piedāvā šādu tulkojumu: „Ka es kaut kad tiktu uztverta kā tukša vieta.” Šajā pašā ainā parādās vārds „*Ungefährlichkeit*” (teikumā: Es izvēlējos vīriešus pēc viņu U.). Vācu-latviešu vārdnīca lietvārdam „*Ungefährlichkeit*” nesniedz tiešu tulkojumu, bet piedāvā īpašības vārda formu ar nozīmi: „drošs, neapdraudēts”²⁴, attiecīgi lietvārdu formas var tikt konstruētas: drošums (drošība), neapdraudētība. Ieliekot šos vārdus teikumā, teikums sanāk neskaidrs. Bakalaura darba autora risinājums „[...] pēc tā, kurš būtu nekaitīgāks” cenšas parādīt Annas vēlmes, atrast vīrieti kas sagādātu mazāk problēmas. 2. dienas ainā „*Ierēdnis*” parādās vārds „*Winterdienst*”. Vārdnīcā vārdam nav tiešs tulkojums, bet tas ir saliktenis no vārda „*Winter*” (ziema) un „*Dienst*” (darbs, pakalpojums), latviešu valodā veidojot vārdu salikumu „ziemas darbs”. Bakalaura darba autoram šis tulkojums šķita nepilnīgs, tādēļ, pamatojoties uz sižetu un rakstu „*Piespiedu un sabiedriskā darba īstenošana*”²⁵, šis vārdu savienojums tiek pārveidots par „*sabiedrisko darbu ziemas periodā*”. Tāpat, balstoties uz sižetu, tiek iztulkots vārds „*Sozialamt*” 3. dienas pirmajā remarkā. Vārdnīca nesniedz tiešu vārda tulkojumu. Vārds „*Sozial*” nozīmē „sociāls”, bet vārds „*Amt*” nozīmē „iestāde, pārvalde”. Autors piedāvā tulkojumu „sociālais dienests”, jo, pēc mājas lapas „*Likumi.lv*” sniegtajiem datiem, sociālais dienests ir „pašvaldības izveidota iestāde, kas sniedz sociālo palīdzību, organizē un sniedz sociālos pakalpojumus pašvaldības iedzīvotājiem.”²⁶

Frāzes „*Schlaf gut*” (latviski: Gulī labi) burtisks tulkojums izklausās samākslots, tādēļ tiek izmantots vārdu salikums „Saldus sapņus”. Toties frazeoloģiskais izteiciens „*Die Liebe ist kein Ruhekissen. [...] Auch kein Nagelbett.*”, kas burtiski būtu tulkots „Mīlestība nav miera spilvens. [...] Arī nekāda naglu gulta”, latviski tiek pārtulkots kā „Mīlestība nav nekāds rožu

²² *Citvalodu īpašvārdu atveides principi*. Valsts valodas mājaslapa. Pieejams: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=154&id=502> ;

²³ *Vācu-latviešu vārdnīca*. Izdevniecība Avots. Rīga. 2006. 287.lpp.;

²⁴ Turpat. 790.lpp

²⁵ *Piespiedu un sabiedriskā darba īstenošana*. Probācijas dienesta mājas lapa. Pieejams: http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/ekspertu_20interviju_20atskaite.pdf

²⁶ *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums*. Likumi.lv mājas lapa. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68488>

dārzs. [...] Nav jau arī ērkšķiem kaisīta”, saglabājot abu daļu saistību (vācu valodā: spilvens un gulta, latviešu valodā: rozes un ērkšķi). Kā arī teiciens „*es ist unser Ein und Alles*” latviešu valodā nav tieši pārnesams, tiek piedāvāts šāds variants „viņš ir mūsu prieks un acuraugs”; sižetiski šeit ir runa par bērnu, kuru Johans un Anna nekad nespētu sist.

5.dienas ainā „TV” parādās frāze „*Sind wir nicht ganz dicht?*”. Balstoties uz vācu idiomātisko izteicienu vārdnīcu, tika atrasts skaidrojums, ka šī frāze nozīmē „viegli jucis” un ir lietojama sarunvalodā²⁷, tādēļ tika nolemts tulkot to kā „Vai mums ir viss mājās?”.

Autoram interesants likās lugā iekļauto rupjību tulkošana. Pavisam kopā lugā ir nosaukti pieci lamu vārdi. Vārdiem „*Arschkopf*”, „*Sausack*”, „*Mistschwein*”, „*Fotze*”, „*Wichser*” vārdnīcā tiešu tulkojumu atrast nevarēja, tādēļ tika meklēts Duden vācu valodas skaidrojošajā vārdnīcā, ko katrs vārds nozīmē. „*Arschkopf*”, „*Sausack*”, „*Mistschwein*” ir salikteņi attiecīgi „sēžamvieta”+ „galva”; „cūka”+ „kule” un „mēsls” + „cūka”. Bakalaura darba autors centies nenovirzīties tālu no vārdu nozīmēm, tādēļ atbilstoši piedāvā šādus tulkojumus: „pakaļa”, „pauts”, „sūdu brālis”. Vārdi „*Fotze*” un „*Wichser*” nav salikteņi, tomēr Duden skaidrojumā tie parādās attiecīgi kā „maksts” un „masturbētājs”. Atsaucoties uz Andreja Veisberga izteikumu, ka latviešu valodā pastāv normas attiecībā uz lamuvārdu atveidi, šie abi vārdi tika mīkstināti. Ņemot vērā Duden vārdnīcas 2. skaidrojumu vārdam „*Fotze*” (vulg. sieviete), tika atrasts vārds „vecene”, kas nozīmē arī dzīves biedre. Vārdam „*Wichser*”, atsaucoties uz skaidrojošo vārdnīcu „Tezaurs.lv” tika piemeklēts lamuvārds ar izteikti seksuālu raksturu, un kas arī norādītu uz dzīves biedra statusu, attiecīgi: „jāklis”²⁸.

Apskatot lugā radušās problēmvietas, bakalaura darba autors nonāk pie secinājuma, ka, lai veiktu teicamu tulkojumu, tulkotājam ir brīvi jāorientējas ne tikai avota valodas kultūrā, bet arī mērķa valodas kultūrā. Ir nepareizi pieņemt, ka, ja mērķa valoda ir dzimtā valoda, tad attiecīgo ekvivalenču piemeklēšana būs ļoti viegla.

²⁷ Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, feste Wortverbindungen. Pieejams: http://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=~nicht%20ganz%20dicht%20sein&suchspalte%5B%5D=rart_ou

²⁸ Skaidrojošā vārdnīca. Tezaurs.lv. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=j%C4%81klis>

3. LUGAS „DAS WUNDERVOLLE ZWISCHENDING” TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ

NOBEIGUMS

Bakalaura darba „Martina Hekmansa lugas „Das wundervolle Zwischending” tulkojums latviešu valodā” ietvaros tika tulkota vācu dramaturga Martina Hekmansa luga un apskatītas ar to saistītās tulkošanas problēmas.

Darba ievadā izvirzītie uzdevumi veiksmīgi paplašināja autora zināšanas par tulkošanas procesu, atvieglojot darba mērķa sasniegšanu. Rezultātā tik iegūts pilnvērtīgs Martina Hekmansa lugas „Das wundervolle Zwischending” tulkojums latviešu valodā.

Vācu tulkošanas teorētiķes Kristianes Nordas teksta analīzes modelis, kas balstās uz tulkojamo tekstu un ietver divu teksta faktoru – ārējo un iekšējo – analīzi, ļāva pilnveidot lugas tēmas izpratni, tādējādi atvieglojot tulkošanas procesu.

Darba gaitā autors nonāk pie secinājuma, ka liela nozīme tulkojuma veidošanā ir gan avota kultūras, gan mērķa kultūras izpratne. Darbā veiksmīgi varēja tikt pielietotas četru studiju gadu laikā iegūtās vācu kultūras un valodas zināšanas.

Šis darbs var tikt izmantots, lai veicinātu tulkošanas procesa izpratni ar uzsvaru uz drāmaturģijas teksta tulkošanu, kā arī lai iepazīstos tuvāk ar Martinu Hekmansu un viņa daiļradi, jo pagaidām Latvijā viņš nav pazīstams. Lugas tēma un problēmas, ko tā risina, kā arī tās izpildījums darba autoram liekas ļoti aktuāls un šīs lugas tulkojums varētu būt lielisks devums latviešu kultūrai, kā arī būtu interesanti iztulkot vēl kādu no Hekmansa Vācijā izslavētajām lugām.

KOPSAVILKUMS

1. Martins Hekmans ir vācu rakstnieks un dramaturgs, dzimis 1971.gada 19.oktobrī Menhengladbahā (Mönchengladbach). Viņš ir viens no labākajiem jaunās paaudzes dramaturgiem;
2. Martina Hekmansa darbos bieži parādās tēma par to, kā bezdarbs ietekmē cilvēku vērtību sistēmu;
3. Lugās esošā dukta klātbūtne uz skatuves pārsteidzošā kārtā sniedz daudz iespēju izpausties. Vārdu pa vārdam var tikt pilnībā apgriezta iepriekšējā teikuma jēga, tādējādi radot noteiktas attīstības un secības sajūtu un tajā pašā laikā atstājot vietu mainīgumam un neparedzamajam;
4. Tulkojot drāmaturģijas tekstus, ir jāpievērš liela uzmanība tam, ka liela daļa lugu, kas ir valodiski un teatrāli eksperimentāli veidotas, balstās tieši uz valodas un skatuves likumu pārkāpšanu. Tas, kas ir atļauts dramaturgam, tulkotājam sagādā lielas tulkojamības problēmas;
5. Lugu tulkotājam kā galveno teksta funkciju vajadzētu pieņemt tā iestudējamību un teksta attiecību veidošanu ar skatītājiem;
6. Lugas teksta ārējo un iekšējo faktoru analīze var palīdzēt pieņemt lēmumus tulkošanas procesā;
7. Apskatot lugā radušās problēmvietas, autors nonāk pie secinājuma, ka, lai veiktu teicamu tulkojumu, tulkotājam ir brīvi jāorientējas ne tikai avota valodas kultūrā, bet arī mērķa valodas kultūrā.

AVOTU UN IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti:

1. Heckmanns Martin. *Das wundervolle Zwischending*. In: SPECTACULUM 76. Sechs moderne Theaterstuecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2005.
2. Lugas *Das wundervolle Zwischending* 2010.gadā Vīnes akadēmiskajā teātrī uzveduma audioieraksts. Pieejams: <http://www.mediathek.at/atom/168678C2-23C-00041-00000724-1685F336/>

Izmantotā literatūra:

3. Bassnett Susan. *Translation Studies*. 3rd ed. London, New York: Routledge. 2002.
4. Černy Lothar. Zwischen den Zeichen: Zur Geschichte der Übersetzungstheorie. In: *Übersetzen und Dolmetschen. Eine Orientierungshilfe*; Joanna Best, Sylvia Kalina (Hrsg.). Tübingen und Basel: A. Francke Verlag. 2002.
5. Koller Werner, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Wiebelsheim: Quelle+Meyer. 2004.
6. Kryzstofiak, Maria. *Einführung in die Übersetzungskultur*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 2013.
7. Loogus, Terje. *Kultur im Spannungsfeld tranlatorischer Entscheidungen : Probleme und Konflikte*. Berlin: SAXA Verlag. 2008.
8. Nord Christiane. *Fertigkeit Übersetzen*. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2010.
9. Veisbergs Andrejs. Tulkojumvaloda. No: *Latviešu valoda*, Rīga: Andreja Veisberga redakcija, LU Akadēmiskais apgāds. 2013. 371-391.lpp.
10. *Vācu - latviešu vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība Avots. 2006.

Elektroniskā literatūra:

11. *Citvalodu īpašvārdu atveides principi*. Valsts valodas mājaslapa. Pieejams: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=154&id=502>
12. *Duden*. Vācu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: <http://www.duden.de/>
13. *Martin Heckmanns*. Gētes institūta mājaslapa. Pieejams: <http://www.goethe.de/kue/the/nds/nds/aut/hec/enindex.htm>

14. *Martin Heckmanns/ Plays*. Gētes institūta mājaslapa. Pieejams:
<http://www.goethe.de/kue/the/nds/nds/aut/hec/stu/enindex.htm>
15. *Piespiedu un sabiedriskā darba īstenošana*. Probācijas dienesta mājas lapa. Pieejams:
http://www.probacija.lv/uploads/petijumi/ekspertu_20interviju_20atskaite.pdf
16. *Skaidrojošā vārdnīca*. Tezaurs.lv. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=j%C4%81klis>
17. *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums*. Likumi.lv mājas lapa. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=68488>
18. *The Stückemarkt jury 2011*. Berliner Festspiel mājaslapa. Pieejams:
http://archiv2.berlinerfestspiele.de/en/archiv/festivals2011/03theatertreffen11/tt11_stueckemarkt/tt11_stueckemarkt_jury/tt11_stueckemarkt_jury.php
19. *Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, feste Wortverbindungen*. Pieejams: http://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=~nicht%20ganz%20dicht%20sein&suchspalte%5B%5D=rart_ou

SUMMARY

The aim of the bachelor paper „Translation in Latvian of play „Das wundervolle Zwischending” by Martin Heckmanns” by (4th year student) Mikus Ozols is to create a purposeful translation of the theater play „Das wundervolle Zwischending”.

To accomplish this aim were collected and analyzed different sources of translation theories. Some of scientists include Susan Bassnett, Andrejs Veisbergs, and Werner Koller. Furthermore the play was analyzed using text-analysis model made by German translation studies scholar Christiane Nord.

The paper consists of three parts. In the first part the author introduces with the play-writer Martins Heckmanns. The second part gives a brief layout of translation history and theories regarding drama-text, additionally the analysis of the play is given and the described the problematic parts in the translation process. The third part gives the full translation of the play in Latvian.

This paper can be used as material for translating lecture purpose as to support understanding of translation process, plus the translation of the play can be staged as a part of an art festival.

ANNOTATION

Das Ziel der Bachelorarbeit „Translation in Latvian of play „Das wundervolle Zwischending“ by Martin Heckmanns“ von dem Studenten des 4.Studienjahres Mikus Ozols ist, eine hochwertige Übersetzung ins Lettische des Theaterstückes von Martin Heckmanns „Das wundervolle Zwischending“ zu machen.

Um dieses Ziel zu erreichen, waren verschiedene Quellen von Übersetzungstheorie gesammelt und analysiert. Ein paar von Wissenschaftlern sind Susan Bassnett, Werner Koller und Andrejs Veisbergs. Dabei war auch das Theaterstück mit der Hilfe von Textanalysemodell von Christiane Nord analysiert.

Die Bachelorarbeit ist in 3 Teile gegliedert. Im ersten Teil wird mit Martin Heckmanns bekannt gemacht. Der zweite Teil gibt einen kurzen Überblick über die Theorie und Geschichte des Übersetzens. Im zweiten Teil gibt es noch die Theatersücksanalyse und auch Erklärung der Problempunkte, die schwär zu übersetzen war. Der dritte Teil gibt die komplette Übersetzung des Theaterstücks „Das wundervolle Zwischending“ ins Lettisch.

Das übersetzte Theaterstück kann später aufgeführt werden, als Teil von einem Kunstfestival.

PIELIKUMS

[Pielikums]

Martin Heckmanns „Das wundervolle Zwischending“